

Kanarbikumee tootmise tehnoloogia korpustarudes

Martin Rebane

Kanarbikumesi on üks väärtuslikumaid meesorte Eestis. Seda nii mee omaduste kui hinna poolest - selle veidi tõmmu maitsega mee eest on inimesed nõus maksma vähemalt poole rohkem või enamgi kui metsa- või põllutaimede mee eest. Paraku on kanarbikumee tootmine ka vähemalt poole kulukam ja keerukam kui teiste meeliikide tootmine. Käesolevas töös annan mõned nõuanded ja soovitused neile, kes sooviksid siiski kanarbikumee tootmist proovida.

Etteruttavalt ütlen, et isegi kui te teete parimad ettevalmistused, teil on tugevad pered ja tegutsete õigeaegselt, sõltub kanarbikumee saamine eeskätt ikkagi õnnest, täpsemalt ilmaõnnest. Kanarbik, kuigi muidu sitke, on nektarierituse poolest tujukas taim ja korjet ei mõjuta mitte ainult ilm õitseamise ajal, vaid ka eelnev aastatsükkel. Seega peab isegi hoolsaim mesinik valmis olema kanarbikukorjelt tühjade tarudega naasma. Hiiumaa näitel esineb ikaldusaastaid kanarbikukorjel umbes poole sagedamini kui üldiselt.

I OSA – KANARBIKUMEE KORJE

1. Ettevalmistamine rändeks

Kui mesila ei asu kanarbiku korjealade lähedal, tuleb kanarbikumee kogumiseks ette võtta ränne korjepaika. Selleks tuleb tarud ette valmistada. Enne rännet on mõistlik tarust välja võtta kogu vurritamisele minev mesi. See võimaldab esiteks saada eraldi suvist ja kanarbikumett. Teiseks on tühje tarusid kergem transportida.

Mõistlik on väljavõetud mee asemele panna uued korpused või magasinid kanarbikumee jaoks. Sel juhul ei pea peale rännet enam mesilasi kiusama. Kanarbikukorje ajaks on soovitav jätta vähem ruumi kui suvise korje ajal - ilmad on külmemad ja korje tavaliselt väiksem. Enamik kanarbikuaastatest on keskmise korjega, üksikud on väga head korjeaastaid. Ikaldusaastaid tuleb

Mesilaspere sulgemine rändeks

PÄEVAL

* taruvaigukoguja asetamine tarule

ÕHTUL peale lendu

* lennuava sulgemine
* õhuavadega katuse paigaldamine
* taru kinnitamine koormarihmaga
* transport
* lennuava avamine

kanarbikukorjel aga ette sagedamini kui suvise mee korjel. Seega on keskmiselt tugeval perel mõistlik jätta korje jaoks esialgu üks Ferrari magasin, väga tugeval perel kaks või üks Langstrothi korpus. Meie eelistame kasutada kümne raamiga Ferrari korpust - neid on kergem tõsta ning käsitseda, samuti on suurus Hiiumaa oludes optimaalne. Soovitatav on kasutada juba mitmendat aastat käigus olnud kärgi - need on tugevamad kui värskelt ülesse ehitatud kärjed ning peavad paremini vastu.

1.2 Taru kordaseadmine

Korpustarudes tuleks rände ajaks luua tingimused õhu läbivooluks tarust. Soovitatav on kasutada võrkpõhja ning võimaldada tuulutussavad ka taru lael. Niiviisi väldime pere ülekuumenemist rändel, mis kergemal juhul põhjustab pesas oleva haudme hävimise, raskemal juhul aga hävib kogu pere (juhul kui kärjed vajuvad liigsest kuumusest kokku).

Kui võrkpõhjad on kasutusel pea kõigis korpustarudes, siis ülemise osa avamine jääb tihti mesinike enda fantaasia ülesandeks. Tavaliselt soovivad mesindusõpikud spetsiaalsete võrk-katete paigaldamist, võrkavadega katuseid vmt. Kes lihtsamini läbi tahab ajada, võib rände ajaks taru peale asetada aga lihtsalt taruvaigu kogumise resti (eeldusel, et rest katab kogu korpuse). Kui rest asetada päeval ning mesilasi vedada samal õhtul, siis ei jõua nad veel avasid kinni kittida.

Puust või metallist ääristega resti puhul polegi muud vaja; õhukest plastresti võib kasutada siis kui tarukatuses on õhutusavad. Kuna Soome plastmasstarudel õhutusavad puuduvad, siis oleme ostnud rändeks Poola õhutusavadega katuseid. Vedamisel võtame ära originaalkatuse, asetame päeval paigaldatud vaigukogumise restile õhutusavadega katuse ja tõmbame taru koormarihmadega kinni.

Sellise meetodi plussiks on, et kohale jõudes ei ole vaja tembutada võrkkatuste eemaldamise ja mesilaste ärritamisega - korda seatud mesilaspered võivad rahulikult korjele jääda ilma, et neid veel kuidagi vaadata või kohendada oleks tarvis. Taruvaiguresti võib eemaldada alles järgmise korralise külastuse käigus.

2. Asukoha valik ja ränne

Mõnestki raamatust võib lugeda ja siit-sealt kuulda, et kanarbik

HOIA MESILASTE TERVIST

* ära kunagi rända haige või haiguse kahtlusega perega - nii levitad haigust

* kontrolli peale rännet hoolikalt mesilaste tervist - kui rändekoha läheduses oli tõbiseid mesilasi, võisid ka sinu omad nakatuda

annab väga suurt korjet. Selliseid ulmelisi numbreid võib tõesti saada väga heas korjekohas väga heal aastal, eelkõige noore kanarbiku pealt. Mu isa meenutab, et kui omal ajal peale suuri metsapõlenguid Värskas noor kanarbik tärkas, sai sovhoosi mesila (kus ta tollal abiks oli) tõesti kanarbikumeega üle kullatud. Paraku taimede vananedes väheneb ka korje. Erinevat saaki annavad ka kuivematel nõmmedel ja niiskemates rabades kasvav kanarbik. Mõnel aastal võib rohkem saaki saada ühelt, teisel aastal teiselt. Vältida tasub kindlasti sellist kohta, kus kanarbik kasvab ainult suurte puude (peamiselt mändide) all, nn palgimetsi. Sellistes kohtades jääb saak väga nõrgaks või ei ole seda üldse isegi heal aastal. Kindlasti tasub otsida koht, kus kanarbikku on avamaal, niiskemates kohtades jmt oludes.

Kaugus korjekohast ei tohiks olla üle kahe-kolmesaja meetri. Kõige parem, kui saate pered paigutada otse korjeala äärel. Kuigi mesilased lendavad arvatavasti vajadusel ka kahe kilomeetri kaugusele, on selge, et töö efektiivsus on lähedal asuva korjemaal puhul mitu korda suurem. Seda kiputavad mesinikud mõnikord unustama.

Samuti tuleb jälgida, et mesilasi ei viidaks samasse kohta, kus teise mesiniku mesilased juba ees on. Vahemaa võiks olla vähemalt poolteist kilomeetrit. Kui soovitakse oma tarusid lähemale panna, oleks hea see enne teise mesinikuga läbi rääkida - muidu kisute tühjust tüli. Nii vähe seda kanarbikku meil ometigi ei ole.

3. Korjel

Korje ajal on mesinikul peamiselt kaks ülesannet. Esiteks tuleb jälgida seda, et kui korje peaks osutama väga heaks, lisataks õigel ajal mõni korpus või magasin. Vastupidi, kui korje peaks olema niru, tuleb üleliigne ruum eemaldada - see pärsib mesilasi saadaolevat piskutki kogumast.

Teise ülesande toovad kaasa sipelgad - kui olete õnnetult oma mesilaspered asetanud liiga lähedale metsakuklaste pesale, võite peatselt oodata invasiooni. Väiksemat sorti rünne toimub pea igal pool, sest rabade läheduses on kuklaseid alati (vähemalt Hiiumaal). Õnnetust võib oodata siis, kui jõuvahekorrad näikse paigast minevat - natuke nõrgem pere või natuke tugevam kuklaste koloonia võib võitluse kergesti viimaste kasuks kallutada ning teie tugevast perest võivad järele jääda vaid riismed. Sel juhul on soovitav lennuava kitsendada nii, et mesilased suudaksid seda kaitsta ning võimalusel järgmine kord pered kuklastest kasvõi 50-100 meetrit eemale viia. Kevadel (kui toitu on vähe ja pere nõrk) ei annaks selline liigutamine mingit efekti, ent sügisel aitab taoline vahemaa päris hästi sipelgate rünnet

vähendada.

Samuti tasub valmis olla selleks, et teie kui soojuskollete paigaldaja, leiate taru juurest või alt (lisaks sisalikele) soojamõnused nautimas ka mõne rästiku või nastiku. Suhtuge temasse siis hästi ja laske tal ilusti ära roomata. Ta soovis vaid soojas kohas mõnuleda ega pidanud mingisuguseid plaane teie mee röövimiseks või teie salvamiseks.

4. Korje lõpetamine

Tootlik kanarbikukorje jääb olenevalt asukohast enamasti vahemikku 25. juulist 15. augustini. Kuigi kanarbik õitseb veel ka septembris, pole õitsemise lõpupoole enam tootlikku korjet oodata ja umbes 20. augusti paiku võib rahulikult meed välja võtta ning pered koju tuua.

Me oleme mõnes heas kohas jätnud mesilased ka samasse kohta talvituma. Siiski peab sellega ettevaatlik olema, sest enamik kanarbikukorje kohti talvitumiseks ei sobi. Kui jätate pered siiski metsa, tasub valida koht, kus pered oleksid võimalikult kuivas, päike paistaks peale ning jätkuks varakevadist korjet (tihti on kanarbikuväljadel kraave, mille ääres rohkelt pajuvõsa). Samuti tuleb tarude seisukord ning lennuavade suurused väga kriitiliselt üle vaadata: metsas himustavad öömajale jääda hiired ja rotid, ka nugis pistab natuke maiust hea meelega põske. Siiski - sobilikus kohas talvituvad mesilased väga hästi ning arenevad ka kevadel kiiresti. Peamiselt oleme tarusid metsa jätnudki hea kevadise arengu tõttu (rohkelt paju), samas kui peakorje kohas oleks varakevadine korje nigel.

Kordan siiski, et iga koht talvitumiseks ei sobi ja halvas kohas võite oma pere sootuks hävitada. Samuti tasub arvesse võtta, kas teie ümbruskonnas on perede talveks metsa jätmise turvaline. Hiiumaal näiteks ei ela karusid, kes sügiseti ringi kondaks ja tarusid tuuseldaks, küll on ette tulnud mõned kahejalgsed karud. Nende jälgi on koerte asemel ajanud mündimehed ning mõned on ka tabatud.

TALVITUMINE

Kanarbikumett ei soovitata talveks tarusse jätta. Parem vurrita väärt kraam välja ning sööda suhkrut asemele. Siiski ei ole hullu kui mõni kilo kanarbikumett muu sööda sees raamidesse jääb.

II OSA Kuidas mesi kättes saada: kanarbikumee kärgedest eemaldamine

Kanarbikumee tootmise üheks tülikamaks lüliks on selle kärgedest kättesaamine. Mõni aeg pärast tarust eemaldamist muutub kanarbikumesi viskoosseks ning ei tule enam hästi kärgedest välja. Et teda siiski kätte saada, on kasutusel mitmeid mooduseid.

1. Pressimine

Tuntuim vanakooli meetod on kärgede pressimine - mesi pressitakse kärgedest välja. Selle meetodi tugevuseks on mee kättesaamise lihtsus ja universaalsus. Pressides tuleb mesi kärgedest välja nii või teisiti. Tugevaks miinuseks on aga kärgede purustamine. Peale pressimist ei ole võimalik kärgi enam uuesti kasutada, vaid tuleb vaha sulatada, raamid puhastada, korrastada ning vajadusel traatida. Kõik see lisab päris palju tööd.

2. Vurritamine

Kanarbikumett, vastupidiselt väga levinud arusaamadele, on ka võimalik kärgedest välja vurritada. Kuigi see on märgatavalt keerulisem kui mõne muu mee väljavurritamine, leian ma, et see ikkagi õigustab ennast. Kanarbikumett vurritades tuleb kindlasti mõlemad raamipooled eraldi vurritada. Radiaalvurrides, kus raam asetseb ülaliistuga vurri seina ning alaliistuga keskpunkti suunas, neid vurritada ei saa, sest viskoossne mesi ei tule välja või isegi tõmbab oma raskusega kärje tükkideks. Kõige lihtsam ja kõige parem nõuanne kanarbikumee vurritajale on järgmine: vurrita mesi kohe peale tarust võtmist. Sellisel juhul on mesi veel soe ja tuleb väga kergesti kärgedest välja.

2.1 Vurritamine kärgedest

Kui mett ei ole võimalik vurritada kohe peale tarust võtmist, on soovitatav vurritamise ajaks vurritamise ruumi õhutemperatuur viia üpris kõrgele - üle 30 kraadi. Nii muutub mesi taas vedelamaks ning tuleb kärgedest hästi välja.

Peale lahtikaanetamist on soovitatav raamid kobestada. Spetsiaalseid kanarbikumee kobestajaid müüakse mesinduskauplustes. Selle tööriista tööpõhimõte seisneb selles, et kobestaja nõelad tungivad kärjekannu ning mee klimpjas olek õgvendatakse (kui proovida kobestamata kanarbikumett kärjekannust nootsaga kätte saada, võib lihtsalt kätte saada kärjekannu kujulise meeklombi - selline

tuleb aga vurritades halvasti välja). Mõned mesinikud eelistavad ka kärjepõhja läbi torgata: nii pääseb õhk teiselt poolt ligi ning mesi ei saa kärjest "kinni hoida". Meie kogemused on näidanud, et mee saab ilusti välja vurritada ka ilma kärjepõhja lõhkumata.

Kobestatud raam aseta vurri ning vurrita kõigepealt ühelt, seejärel teiselt poolt. Nii tuleb välja enamus kärjes olnud meest. Tühjaks vurritatud kärjed võib viia kärjehoidlasse järgmist meeaastat ootama. Kui teil ei ole piisavalt head kärjehoidlat, kus meeseid kõrgi hoida võiks, võib need viia ka mesilastele lakkumiseks. Mõne päevaga tehakse kärjed meest tühjaks.

Lakkumiseks on soovitatav pesa ja lakkumisel korpuste vahele jätta ca ühe kärjetänava laiune vahe (ülejäanu võib katta näiteks kilega). Sedamööda kannab pere kärjed tühjaks ning võõrad putukad ja naabri mesilased ei pääse ligi. Kui kärjed järgmisel kevadel uuesti tarusse panna, parandavad mesilased need kiirelt ja säästavad nii enda tööaega kui mett.

2.2 Plastikraamide kasutamine

Käesoleval aastal proovisime esimest korda kanarbikumee kogumiseks ka plastikpõhjaga kärjeraamide kasutamist: sel juhul on kunstkärje asemel kärjemustriga plastikpõhi.

Tõmbasime selle õhukese vahakihiga üle ning andsime peredesse - kärjed võeti väga hästi vastu. Saime ka mõned plastikust metsamee raamid vurritatud - mingisuguseid probleeme ei esinenud. Kahjuks luhtus katse peaesmärk - testida plastpõhjaga kärgede sobivust kanarbikumee kogumiseks. Eeldasime, et need on vastupidavamad kui tavalised kärjed ja seega peaks neid olema lihtsam vurritada. Paraku oli 2009. aasta Hiiumaa kanarbikukorjel täielik ikaldusaasta - vähesegi mee, mis mesilased jõudsid juuli lõpus koguda, sõid nad juba augusti alguses ära. Ikaldusaasta tõttu ei õnnestunud ka plastpõhjaga kärgede katsetamine. Ideeliselt peaksid need olema tugevamad ja seetõttu kannatama suuremaid vurrikiiruseid.

VURRITAMISE EELISED

- * kärjed jäävad terveks ning neid saab uuesti kasutada, jäävad ära ülearune vahasulatamine ning kärjetööd
- * vurritamiseks sobib sama inventaris muu mee puhul, pole vaja täiesti eraldi seadmeid
- * äsja tarust võetud kanarbikumesi tuleb kergesti kärgedest välja

VURRITAMISE PUUDUSED

- * värsked kärjed võivad puruneda
- * jahtunud kõrgi tuleb eelnevalt soojas hoida
- * lisaks lahtikaanetamisele on vaja kärjed ka kobestada

2.3 Mee filtreerimine

Kanarbikumee vurritamisel tekib keskmisest rohkem hõljumit, peamiselt muidugi vahatükikesi ning suira, samuti muutub vurritatud mesi kiiresti sültjaks. See teeb puhta mee saamise kaunis keeruliseks. Selitamisest üksi kanarbikumee puhul ei piisa - jahedal toatemperatuuril muutub mesi kiiresti sültjaks ning vahatükid ei tõusegi pinnale. Seetõttu on soovitatav vurritatud mesi koheselt filtreerida. Kuna vahatükke on keskmisest rohkem, võib kasutada ka kahte järjestikust kurna - esimene on suurema silmaga ning püüab kinni suurema vaha, teine on tavalise silmaga ning püüab kinni väiksema vahapuru. Filtreerida on soovitatav samas soojas ruumis, kus mesi vurritatakse - jahtunud mesi enam normaalse silmaga kurnast hästi läbi minna ei taha. Lisaks vahale on kanarbikumeses ka rohkesti suira - see satub sinna, kuna kobestamisel nii või teisiti saavad ka mõned suiralaigud kobestatud ja suiratükid kukuvad vurritamisel mee sisse. Suuremad suiratükid tulevad filtreerimisel välja koos vahaga, väiksemad jäävad aga mee maitsebuketi osaks.

2.4 Kanarbikumee säilitamine

Kanarbikumesi ei kristalliseeru kivikõvaks, ta jääb tükiks ajaks sültjaks ning ka kristalliseerunult on ta kaunis pehme. Küll aga ei ole ta juba nädal peale vurritamist kergesti kraanist villitav. Seega võiks kanarbikumee säilitamisel arvestada, et ta saaks kohe mesinikule sobilikesse nõudesse.